

Metoder og teorigrunnlaget for prosjekt Migras

Ronald Nolet

Avdeling for lærerutdanning, Høgskolen i Østfold

Ronald.nolet@hiof.no

Bakgrunn

Prosjektet ”*Den Flerkulturelle Barnehagen*” *Migras*, handler om å utvikle et allment opplærings- og aktivitets tilbud for barnehagebarn, der barn fra de ulike samfunn utvikler kunnskap om det norske samfunnet gjennom språk, lek og andre kulturfremmede aktiviteter, samtidig som norsk-språklige barn får innsikt i og kunnskap om det flerkulturelle samfunnet. I 2009 gikk tre barnehager; Missingmyr, Grotteløkka og Askeladden i Sarpsborg sammen i dette prosjektet i samråd med forfatteren om å utvikle en flerkulturell barnehage. Det ble bestemt av ledergruppen at disse barnehagene skulle defineres som flerkulturelle barnehager.

Forskningsspørsmålene som dette prosjektet hviler på er:

Hvilke holdninger, tanker og ideer har de ansatte til det flerkulturelle samfunnet, og hvordan avspeiler det seg i det daglige arbeidet i en definert flerkulturell barnehage?

Hvordan kan barnehager utvikles videre i flerkulturelt arbeid?

I tillegg ønsket vi å involvere studenter fra førskolelærerutdanningen i prosjektet og da særlig de studenter som har valgt en fordypning i interkulturelle studier ved Høgskolen i Østfold. Vi stilte derfor spørsmålet: *På hvilke måter kan man trekke inn førskolelærerstudenter i forskningsarbeid?*

Prosjektet skal gå over to faser. Første fase går over ett år, med start tidlig høst 2009 og avslutning juni 2010. I denne fasen gjennomføres det forskningsarbeid, både kvalitativt og kvantitativt, for å avdekke mest mulig hvordan de tre barnehagene fungerer i forhold til intensjonene om å bli en foregangs barnehage i flerkulturelt arbeid. Den andre fasen skal også gå over ett år, med avslutning i juni 2011. I denne fasen er det meningen at de tre barnehagene har utviklet egne verktøy som språkpermer, ulike tiltak, inkluderingsmetodikk og lignende.

Et mål var videre å involvere alle ansatte, foreldrene og studenter i prosjektet. Prosjektet skulle videre være fundert på forskning- og utviklings arbeid.

Det teoretiske grunnlaget

Jeg vil belyse dette prosjektet med hjelp av Bourdieu sin teori om kulturell og sosial kapital, i tråd med Norges Forskningsråd (2005) sine anbefalinger om å synliggjøre kapitalbegrepet i samfunnsforskningen. For å forstå Bourdieus kapitalbegreper, vil det først være nødvendig å gjøre kort rede for noen grunnleggende begreper, som habitus og sosiale felt, selv om de i og for seg ikke behandles som hovedredskaper for denne forskningen.

Habitus

Bourdieu bruker dette begrepet i sine sosiologiske studier og i sin forståelse av samfunnet. Han introduserer begrepet habitus i forbindelse med sosiale relasjoner.

Habitus er interessant begrep for vårt prosjekt, ettersom mange av personalet og foreldrene i den flerkulturelle barnehagen har beveget seg fra en sosial arena, som de sannsynligvis behersket godt, til en arena hvor de nye kodene ennå ikke er internalisert. Og selv om vi ikke vil kunne være i stand til å bruke habitusbegrepet eksplisitt i forskningen, vil det kunne fungere som et fundament i fortolkningen av de ulike sekvensene man ønsker å fange opp.

Sosiale felt

Bourdieu introduserer også begrepet sosiale felt om sosiale arenaer i samfunnet. Sosiale felt kan ses på som ulike rom/sosiale arenaer som er strukturert av ulike posisjoner/ stillinger. Menneskene som befinner seg i feltet har ulik grad av kapital, men de deler noen felles interesser og egenskaper som gjør det mulig å holde feltet sammen. De er enige om verdiene og grunnlaget for feltets eksistens, og de som er i feltet vil legge mye arbeid i å forsvare dette og sin posisjon. I følge Bourdieu må man være konstruert til å tre inn i et felt, fordi man er nødt til å forstå kodene som befinner seg der, og aktørene må inneha den rette habitus for å se verdien av det som feltet representerer. I et felt vil det derfor alltid være mennesker som passer inn, som har ressurser og kapital som feltet trenger og har interesse av (Bourdieu, 1997).

Ut fra hans resonnement om sosiale felt kan man tolke det slik at barnehagen kan ses på som et sosialt felt, og at de ansatte og foreldrene og deres barn er i besittelse av de ulike posisjonene/ stillingene i feltet. Man kan da se det slik at de med mest kapital vil ha makt til å definere verdiene, hva som er rett og galt, bra og dårlig osv.

Kulturell kapital

Den kulturelle kapitalen eksisterer først og fremst i en subjektiv form, det vil si i individene, som en kunnskap om- og en kjennskap til kulturen. Denne kunnskapen tilegner man seg gjennom hele sosialiseringprosessen, og man vil kunne ved egen innsats øke sin kulturelle kapital gjennom hele livet.

Den kulturelle kapitalen kan kun tilegnes ved egeninnsats og ved at man har et sterkt engasjement for det man ønsker å oppnå og lære. Denne kunnskapen kan ikke tilegnes av noen andre hvis man selv skal ha utbytte av det. Man må ofre noe i form av tid og ressurser, og denne investeringen må personen som ønsker å øke sin kulturelle kapital gjøre selv.

De som er i besittelse av denne kapitalen vil ofte bevege seg innenfor ulike felt, og oppholde seg i ulike institusjoner hvor ytterligere kapital kan akkumuleres, og hvor den allerede tilegnede kapitalen kan tas i bruk. De vil ofte ha tilgang til informasjon og kunnskap, som mennesker med lite kulturell kapital ikke får tilgang til, av den grunn at de har et informasjonsforsprang, en kjennskap til og en kunnskap om hvor de kan øke sin kulturelle kapital. Dette informasjonsforspranget gjelder ikke bare kunnskap i ren teoretisk forstand, men kunnskap om hva som er aktuelle temaer i samfunnet, hva som anses som viktig i ulike tidsepoker osv.

Barnehagen er en institusjon/arena hvor man kan bruke den akkumulerte kulturelle kapitalen, samtidig som man kan øke den ytterligere ved deling av kunnskap og erfaringer. Det eksisterer et system, noen tanker og ideer om hva som er viktig for barn, hvilken pedagogikk som er den rette og ellers hvilket verdigrunnlag barnehagens virksomhet hviler på. For å kunne forstå bakgrunnen for disse tankene og verdiene må man erverve og eie en viss mengde kulturell kapital. Denne kulturelle kapitalen får førskolelærere i stor grad gjennom sin utdanning. Gjennom sin utdanning blir de formet, de internaliserer holdninger og verdier, og de får en anelse om hva som er forventet av dem når de begynner å jobbe som pedagoger i barnehagen. De har utviklet noen tankesett, holdninger og verdier i forhold til barn og barnehagen som vil spille en rolle i sin yrkespraksis, og som følgelig har endret deler av sin habitus. Dette vil påvirke deres måte å se barnet på, dets virksomhet i barnehagen og dets kompetanse. Bourdieu skriver at akademisk tilegnet kunnskap veier tyngre enn det man kun lærer gjennom erfaring og yrkespraksis, og det vil derfor være nærliggende å tro at foreldrenes kunnskap blir mindre anerkjent enn førskolelærernes.

Sosial kapital

Sosial kapital knyttes opp til sosiale relasjoner og nettverk som et individ er i kontakt med, og det består gjerne av personer som har noen felles interesser og egenskaper som en selv.

Hvert medlem av en gruppe kan sies å bli gitt en form for status fordi vedkommende er i besittelse av en kapital som er anerkjent av flere. Som medlem av en gruppe ønsker man å oppnå visse goder og fordeler for sin egen del, f. eks kunnskap, status, anerkjennelse eller lignende.

Sosiale relasjoner danner grunnlaget - og er en forutsetning for deling av sosial kapital, og jo bedre relasjonene er, jo lettere utveksles kapitalen (kulturell, økonomisk og symbolsk). Man omgås gjerne med personer som har ressurser man kan utnytte til sin egen fordel, og som kan bidra til at man som person når de målene man har satt seg. Akkumulasjonen av sosial kapital skjer ved at man investerer tid og ressurser i form av omgjengelighet med de menneskene

eller den gruppa som man mener besitter ulike typer ressurser som man ønsker å erverve seg. Det kreves en fysisk tilstedeværelse og et nærvær for å kunne opparbeide seg sosial kapital. Man kan da se det slik at jo større nettverk man har rundt seg, jo mer sosial kapital kan man opparbeide seg. Dette kan videre føre til at nettverket vokser ytterligere.

I innstillingen til Norges Forskningsråd om sosial kapital (2005) pekes det på at den sosiale kapitalen kan deles opp i to typer. Disse to typene har blitt konkretisert av Putnam som:

Sosial kapital som bånd

Sosial kapital som bruer

Den sosiale kapitalen som bånd viser seg i nettverk som er innadvendte og som lukker seg ute fra omverdenen. Menneskene i nettverket bindes sammen av at de står nær hverandre, og ved at de er like.

Den sosiale kapitalen som bruer viser seg i nettverk som er utadvendte og åpne mot andre personer og grupper som ikke nødvendigvis er like dem selv (Norges forskningsråd, 2005).

I en barnehagekontekst kan man se det slik at førskolelærere, assistenter og foreldrene (inkludert barna) er ulike grupper med ulik sosial kapital. Førskolelærerne har trolig et annet nettverk enn assistentene og foreldrene, av den grunn at de har tatt en pedagogisk utdanning. Pedagogene har gjennom sin studietid hatt mulighet til å opparbeide seg kontakter og nettverk som de kan søke råd og kunnskap hos i forhold til ulike problemstillinger som de møter på arbeidsplassen. Disse kontaktene kan finnes både i og utenfor barnehagen.

Foreldrene fra ulike kulturer besitter også en mengde sosial kapital. Undersøkelsen i prosjektet ønsker å avdekke om hvordan deres sosiale kapital fungerer, som bro eller som bånd.

Metode: Forsknings- og utviklingsdesign for prosjekt Migras

Dette forsknings- og utviklings arbeid ble delt inn i tre hoveddeler:

En kvantitativ undersøkelse av barnehagenes personale i form av en survey undersøkelse og en kontrollgruppe bestående av personalet fra et randomisert utvalg av barnehager i fylket. Resultatene vil bli lagt fram i del rapport 1.

En kvalitativ undersøkelse bestående av observasjoner og intervju i de tre barnehagene som er involvert i Migras prosjektet. Denne undersøkelsen vil bli lagt fram i del rapport 2.

Utvikling av verktøy til bruk i barnehagene i samråd med personalet etter deres behov og ønsker. Dette vil bli utgitt i en egen rapport.

Den kvantitative undersøkelsen

En spørreundersøkelse som har som formål å avdekke holdninger blant personalet, uavhengig av faglig bakgrunn, var nødvendig for å kunne si noe om hvordan barnehagene fungerer flerkulturelt. En spørreundersøkelse avdekket personalets syn og holdninger på sin barnehage; ute og inne arealet (generelle spørsmål), om de har leker fra ulike kulturer, om de liker å jobbe med barn fra ulike kulturer og lignende. Det er videre interessant å få innsikt i personalets syn på barnehagen som samfunnsinstitusjon, hva de mente barnehage har for rolle osv. Det var i tillegg interessant å få kunnskap om deres syn på barna, relasjonene mellom barna, relasjonene til foreldre og mellom ansatte m.m. Totalt ble det utarbeidet 75 spørsmål; noen går direkte på deres syn på det flerkulturelle, andre mer indirekte og av type kontroll spørsmål for å avdekke konsistens i besvarelsene.

Samtlige ansatte fra alle de tre deltakende barnehagene ble bedt om å besvare spørreundersøkelsen. Det er 55 medarbeidere, og vi fikk inn svar fra 48 ansatte. Det er altså tilstrekkelig for å kunne si noe om Migras. Men noen forbehold må vi ta i denne sammenhengen. Ettersom universet, det vil si det totale antall deltakere er så pass få, vil relativt små endringer vise forholdsvis store utslag i de prosentvise beregningene. Bildet kan bli sterkt fortegnet, og derfor bør dette tas med de nødvendige forbehold.

I tillegg ønsket vi å etablere en kontrollgruppe fra et tilfeldig utvalg av barnehager, der den samme surveyen ble gitt. Vi involverte 16 ulike barnehager. Vi fikk inn totalt 61 besvarelser fra barnehager i hele fylket.

Resultatene ble lagt inn i SPSS, og en analyse av personalets besvarelser ble satt i gang.

Studenter fra avslutningsåret i førskolelærerutdanningen ble i denne fasen direkte involvert i undersøkelsen. Studentene ble konkret rådført om spørsmålene før surveyen ble endelig formulert på bakgrunn av den erfaring vedkommende har hatt som aktivt arbeidende i barnehagene over tid, og den ekspertisen studentene besitter. En student delte ut surveyen til to av kontroll barnehagene. I tillegg ble en student engasjert i å legge variablene inn i SPSS.

En av studentene skriver i sin bacheloroppgave om et relatert tema, og vedkommendes teorigrunnlag og denne vil inkorporeres i dette prosjektet og i selve rapporten. Dette på bakgrunn av at vedkommende student fikk sin bacheloroppgave vurdert med en toppkarakteren A. Det kan også nevnes at denne studenten fikk årets *Laurbærbladpris for 2010* for sin bacheloroppgave, en utmerkelse som bare den beste forsknings og utviklings oppgave som er blitt levert inn ved hele høgskolen i Østfold i 2010.

Den kvalitative undersøkelsen

Den andre delen av dette prosjektet er en kvalitativ undersøkelse. I samarbeid med en kollega ved Høgskolen i Østfold, ble 9 studenter involvert i observasjonsarbeid. Vi utviklet et observasjonsskjema, i samråd med studentene. Skjemaet som ble utarbeidet dannet grunnlaget

for studentenes observasjoner i de ulike avdelingene i prosjektets barnehager. Deres observasjoner ble deskriptivt bearbeidet og videre utviklet til bruk for rapporten.

Det ble videre foretatt intervjuer, der både assistenter og fagpersonalet ble intervjuet for å fange opp holdninger og refleksjoner. Intervjuene forsøkte å fange opp holdninger til det flerkulturelle samfunn, til mangfold, medvirkning, synet på relasjoner mellom barn, familie og barnehagen og om sin arbeidssituasjon. I denne fasen ble studenter ikke brukt i særlig utstrekning, annet enn at en student har foretatt intervjuer som vil gå inn i vedkommendes egen bacheloroppgave, og som vil kunne brukes dersom reliabiliteten og validiteten av undersøkelsen vurderes som godkjent på dette nivået.

Analysene av intervjuene og observasjonene vil foreligge i en egen rapport (del 2) og kommer ut i 2011.

Utvikling av verktøy

Det er gjennomført foredrag og workshops om interkulturell kompetanse i flere omganger. Tre ganger ble det holdt et foredrag og workshops med hele personalgruppen, og tre ganger ble det holdt fordypnings foredrag og workshops med de pedagogiske ledere.

Det er ut fra arbeidene i de ulike workshops er det utviklet en utviklingsbank, i form av en perm/bok, der personalet kan ta i bruk det utviklede materialet i sine respektive avdelinger i de tre barnehagene. Denne banken er ikke ferdig stilt, og vil gjennom aksjons-utviklings arbeidet i barnehagene fortsette å vokse i tiden framover. Denne permen vil ferdigstilles i løpet av våren 2011.

Problemfeltets begrensninger

Den forskning som initieres i prosjektet er en blanding mellom *kvasi-eksperimentell* design og *action cum research*, også kalt aksjonsforskning. I humanvitenskapelig forskning vil det ofte være et behov for å finne ut av sammenhenger mellom en gitt problemstilling og en viss effekt av denne. I vårt tilfelle handler det om prosjektet og hvordan den forløper seg, hvordan personalet ser på sin virkelighet etter at prosjektet ble introdusert. Dersom vi ønsker å se på effekten av et prosjekt, en ny læringsmetode, endringer i holdninger og lignende, vil en mulig tilnærming kunne baseres på etableringen av kontrollgrupper, som skal være så like som mulig med prosjektgruppen. Kontrollgruppen vil imidlertid ikke være en del av et prosjekt, og vil kunne svare på spørsmål ut fra andre faktorer enn de med erfaring fra prosjektet.

Det fins likevel noen begrensninger i disse kvasi-eksperimentelle designene som vi bør være oppmerksomme på. Det kan være at vi ikke vet hvor like gruppene egentlig er (altså kontrollgruppen og prosjektgruppen), eller hva nøyaktig effektene kan komme av, og dette er noe som gjerne kan kalles feilfaktorer i forskningen (Befring, 1998). Når det gjelder likheter

mellom gruppene er det slik at vi har randomisert utvalget i kontrollgruppen, og den består av den samme type blanding som selve prosjektgruppen, med felles nevner *faglært og ufaglært arbeider i barnehagen*.

En av de feilfaktorene kalles gjerne Hawthorne –effekten, som gjør at eksperimentgruppen, i dette tilfelle prosjektgruppen, blir vist større interesse enn en kontrollgruppe. Denne oppmerksomheten og fokus vil i seg selv kunne forklare eventuelle forskjeller mellom prosjektgruppen og kontrollgruppen. Vi kaller dette også prosjekteffekten (Helleveik, 1995).

En annen feilfaktor kan være den så kalte John Henry-effekten som kan oppstå når kontrollgruppen gjør en ekstra innsats ut over det normale, fordi de vil vise at de er minst like reflekterte og dyktige som de i prosjektgruppen og kan hamle opp med de som er med i eksperimentet (Befring, 1998).

Å undersøke blant annet holdninger, ideer og tanker hos de ansatte ut fra spørreundersøkelser er en relativ komplisert prosess, fordi materialet må tolkes og i den sammenhengen kan det oppstå ulike fortolkningsfeil. Å undersøke sosial kapital og kulturell kapital og hvilken rolle diskursen kan ha i en flerkulturell setting, kan gjøres gjennom kombinasjonen av kvalitative og kvantitative tilnærminger.

I den kvantitative undersøkelsen vil vi kunne fange opp sosial kapital og kulturell kapital gjennom de ulike spørsmålene som stilles til de ansatte.

I den kvalitative undersøkelsen går vi direkte inn i de sidene ved begrepene som kan gi et fyldigere bilde av deres holdninger, tanker og gjøremål (handlinger), gjennom intervju og observasjoner.

I observasjonen vil de ansattes habitus kunne komme frem (se ovenfor om *habitus*), og i tillegg vil spørsmålene fra intervjuene kunne gi et fyldigere bilde. Det sosiale felt som barnehagen representerer vil kunne studeres gjennom observasjon og gjennom fortolkning av det observerte.

Den sosiale kapitalen og den kulturelle kapitalen kan avdekkes på samme måte som habitus og sosiale felt, men disse to begrepene fungerer mer som et verktøy i intervju-fortolkningen.

Diskursen i barnehagene er et teoretisk verktøy for å komme bak de utsagnene som vi vil kunne få fram i intervjuene.

Referanser

Aakvaag, G. C. (2010) *Moderne sosiologisk teori*, Oslo: Abstrakt forlag.

Befring, E. (1998) *Forskningsmetode og statistikk*, Oslo: Samlaget.

- Bellika, E (2010) Personale med god kompetanse viktigst for kvalitet i barnehagen, *Første steg nr 2/ 2010*, 43-44.
- Bolman, L. G. & Deal T. E. (2009) *Nytt perspektiv på organisasjon og ledelse. Struktur, sosiale relasjoner, politikk og symboler*, Oslo: Gyldendal akademisk.
- Bourdieu, P. (1986) The forms of capital, in Richardson, J. G (red) *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education*, Connecticut: Greenwood Press.
- Bourdieu, P.(1997) *Hvem skapte skaberne? Interviews og forelæsnings*, København: Akademisk Forlag A/S.
- Bourdieu, P. (2007) *Viten om viten og refleksivitet*, Oslo: Pax forlag A/S.
- Bøe, M. (2008), Ledelsesutfordringer i barnehagen – med eksempler fra studenters arbeid med pedagogisk dokumentasjon, *Norsk pedagogisk tidsskrift nr. 3/2008*, 164- 177.
- Brochmann, G. (2006) *Hva er innvandring?* Oslo: Universitetsforlaget
- Foucault, M. (1999) *Diskursens orden*, Oslo: Spartacus forlag.
- Foucault, M.(1980) *Power/ knowledge – selected interviews and other writings 1972-1977*, Great Britian: The Harvester Press Limited.
- Hellevik.O. (1995) *Sosiologisk metode*, Oslo: Universitetsforlaget.
- Kunnskapsdepartementet (2009) *St.meld. nr. 41 (2008-2009) Kvalitet i barnehagen*.
- Kunnskapsdepartementet (2009) *Kompetanse i barnehagen, Strategi for kompetanseutvikling i barnehagesektoren 2007-2010*.
- Kunnskapsdepartementet (2006) *Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver*, Oslo
- Norges forskningsråd (2005) *Sosial kapital. Innstilling fra et utredningsutvalg oppnevnt av Norges forskningsråd*, Oslo.
- Steinnes, G. S.(2010) Kunnskapskløft rammer barnehagene, *Første steg nr.1/2010*,12-13.
- Wilken, L. (2008) *Pierre Bourdieu*, Trondheim: Tapir akademisk forlag,